

YURIDIK AMALIYOTDA SUN'IY INTELLEKT TEXNOLOGIYALARINING TA'SIRI: NAZARIY-HUQUQIY TADQIQOT

Marjona Xaydarova

marjonkhaydarova3004@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.14049095>

Annotatsiya. Ushbu maqolada sun'iy intellekt tushunchasi hamda uning yuridik amaliyotda qo'llanilish doirasi, sun'iy intellektdan foydalanish bo'yicha xalqaro tajriba, sun'iy intellektning qo'llanilishi natijasida vujudga keldigan muammolar hamda ularga yechim sifatida bir nechta takliflar keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: sun'iy intellekt (AI), machine learning (ML), chat botlar, huquqiy prognozlash, huquqiy tadqiqotlar.

THE IMPACT OF ARTIFICIAL INTELLIGENCE TECHNOLOGIES IN LEGAL PRACTICE: THEORETICAL-LEGAL RESEARCH

Abstract. This article presents the concept of artificial intelligence and its scope of application in legal practice, international experience in the use of artificial intelligence, problems arising from the use of artificial intelligence, and several proposals for their solutions.

Keywords: artificial intelligence (AI), machine learning (ML), chat bots, legal forecasting, legal research.

ВЛИЯНИЕ ТЕХНОЛОГИЙ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА НА ЮРИДИЧЕСКУЮ ПРАКТИКУ: ТЕОРЕТИЧЕСКОЕ И ПРАВОВОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ

Аннотация. В данной статье представлены понятие искусственного интеллекта и сфера его применения в юридической практике, международный опыт использования искусственного интеллекта, проблемы, возникающие в результате использования искусственного интеллекта, а также ряд предложений по их решению.

Ключевые слова: искусственный интеллект (ИИ), машинное обучение (МО), чат-боты, юридическое прогнозирование, юридические исследования.

KIRISH

Bugungi kunda axborot texnologiyalari jamiyatning ajralmas bir qismiga aylanib borayotgan bir vaziyatda, sun'iy intellekt kabi texnologiyalardagi yutuqlar kundalik hayotimizda shaxsiy hamda ish faoliyatimizni amalga oshirish chog'ida bir qancha o'zgarishlarga olib kelmoqda.

XXI asr “raqamli asr” deb atalgan davrda sodir bo‘layotgan o‘zgarishlar o‘z ta‘sirini bevosita huquqiy sohaga ham o‘tkazmoqda. Raqamli hamda axborot texnologiyalarining jadal rivojlanishi huquqiy texnologiyalarni ham o‘zgartirishni talab qiladi. Huquqiy texnologiyalarni tushunishda yangi yondashuvlar paydo bo‘lmoqda, raqamlashtirish jarayonining huquqiy voqelikka ta‘sirini hisobga oladigan yangi kategoriyalar ishlab chiqilmoqda.

NATIJALAR VA MUHOKAMALAR

Bugungi kunda yuridik amaliyotda sun‘iy intellekt texnologiyasidan foydalanish keng miqyosda amalga oshirilmoqda. Ushbu texnologiyadan foydalanishning bir qancha afzalliklari mavjud. Jumladan, ish samaradorligini oshirish, vazifalarni soddalashtirish va ma‘lumotlarni tahlil qilish qobiliyatiga ega bo‘lgan aqlli virtual yordamchilardir. Yuridik mutaxassislarning ishi ko‘pincha qog‘oz hujjatlar bilan qamrab olingan bo‘ladi. Shartnomalardan tortib da‘vo arizalarigacha huquqiy hujjatlarni ko‘rib chiqish yuridik amaliyotning asosiy jihatidir. Aynan shu vaziyatda hujjatlarni avtomatlashtirish jarayonlarini soddalashtirish va samaradorlikni oshirish orqali hujjatlar bilan bog‘liq muammollarni hal qilishning vositasi sifatida sun‘iy intellekt texnologiyasi kirib keladi.

Sun‘iy intellekt, odatda, inson idrokini talab qiladigan vaziyatlarni bajarish uchun dasturlashtirilgan mashinalarda inson aqlini simulyatsiya qilishni anglatadi. Huquqiy jihatdan esa sun‘iy intellekt texnologiyalari huquqiy tadqiqotlar, hujjatlarni ko‘rib chiqish va shartnoma tahlili kabi muntazam vazifalarni soddalashtiradi. Shuningdek, sun‘iy intellekt xarajatlarni mutanosib ravishda oshirmasdan ortib borayotgan ish yuklarini boshqarish imkonini beradi.

Yuridik amaliyotdagi asosiy sun‘iy intellekt ilovalari:

Hujjatlarni ko‘rib chiqish va shartnoma (kontrakt) tahlili – sun‘iy intellect bilan boshqariladigan vositalar katta miqdordagi huquqiy hujjatlarni tahlil qilishi, tegishli ma‘lumotlarni aniqlashi va asosiy tushunchalarni olishi mumkin.

Huquqiy tadqiqotlar – tabiiy tilni qayta ishlash (NLP) mashinalarga inson tilini tushunish va talqin qilish imkonini beradi, bu esa ularga qonuniy hujjatlar, shartnomalar va sud xulosalaridan ma‘lumotlarni tahlil qilish va olish imkonini beradi.

Bashoratli tahlil – Machine Learning (ML) algoritmlari ish natijalarini bashorat qilish, hujjatlarni tasniflashi mumkin.

2021-yilning sentabr oyida Xalqaro advokatlar assotsiatsiyasi (International Bar Association) hisobotini e‘lon qildi. Unda turli mamlakatlardagi yuridik tashkilotlar o‘z yurisdiksiyalarida sun‘iy intellekt tizimlaridan amaliy foydalanishga oid savollarga javob berdilar.

Ushbu manbalarga asoslangan holda, Oakalls Consultancy kompaniyasi prezidenti Treysi Kalvert intellectual tizimlar ishtirok etadigan oltita sohani aniqladi:

yuridik amaliyotni avtomatlashtirish;
huquqiy prognozlash;
normativ-huquqiy hujjatlari tayyorlash;
huquqiy tadqiqotlar va tahlillar;
yuridik maslahatlashuv texnologiyalari;
aloqa uchun bot tizimlari (chat botlari).

Hozirgi kunda ko'plab mamlakatlar sun'iy intellektdan foydalanadigan texnologiyalarni tartibga solish maqsadida huquqiy qoidalarini yaratmoqda. Turli mamlakatlarda davlat organlari darajasida va dunyoning turli mintaqalarida davlatlararo organlar darajasida yangi huquqiy normalarning jadal yaratilayotgani buning dalilidir. Xitoy sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish sohasida yetakchilikka da'vo qiladi, jahon siyosatining boshqa subyektlaridan oldinga o'tishga harakat qiladi. Eng yomoni, turli davlatlar va ularning birlashmalari raqobatlashadigan kamida uchta nuqtani ajratib ko'rsatish kerak. Birinchidan, sun'iy intellektning rivojlanish darajasi; ikkinchidan, uning rivojlanish sur'ati; uchinchidan, ushbu sohadagi huquqiy tartibga solishning rivojlanish darajasi. Birinchi ko'rsatkich bo'yicha Xitoy doimiy ravishda ikkinchi o'rinni egallab turibdi, va bunga faqat AQShga ta'sir qilishi sabab bo'lmoqda. 2013-yildan boshlab XXR sud jarayoniga internet-texnologiyalarning integratsiyalashuvini, sud jarayonlarini onlayn rejimda o'tkazishni va jarayon ishtirokchilarini sun'iy intellektdan foydalanadigan dasturiy ta'minot bilan qo'llab-quvvatlashni faol rivojlantirishni boshladi.

Shunday qilib, FaXiaotao kompyuter dasturi berilgan faktlar asosida o'xshash sud ishlarini tahlil qiladi, qabul qilingan qarorlarni tizimlashtiradi va berilgan ishda g'alaba qozonish ehtimolini hisoblab chiqadi. Bundan tashqari, ushbu dasturning funktsionalligi huquqiy maslahat berish va yuridik jarayonning dastlabki bosqichida mijoz uchun ma'lum bir sohada ixtisoslashgan advokatlarni topish imkonini beradi [1]. Xitoyning bir qator provinsiyalarida hujjatlarni onlayn topshirish hamda sud majlislarini masofadan turib o'tkazish kabi funktsiyalarni o'z ichiga olgan Mobile Micro Court dasturidan foydalaniladi [2]. Bu sud majlislarini o'tkazish uchun vaqt va moliyaviy xarajatlarni sezilarli darajada qisqartiradi hamda jarayon subyektlarining jismoniy o'zaro ta'sirini cheklaydi, bu esa pandemiya va karantin tadbirlari davrida katta ahamiyatga ega.

Shu bilan birga, shuni ta'kidlash lozimki, virtual shaklda muloqot qilishda an'anaviy sud majlislariga xos bo'lgan bir qator omillar, masalan, sudya va sudya maslahatchilarining fikriga ma'lum darajada ta'sir ko'rsatishi mumkin bo'lgan ayblanuvchi va guvohlarning og'zaki bo'lmagan xatti-harakatlari bartaraf etiladi.

Bugungi kunda SI sohasidagi bir qancha afzalliklar bilan bir qatorda huquqiy muammolar ham uchrab turmoqda. Tashqi ma'lumotni idrok etish hamda tahlil qilish yo'li bilan o'rgatilgan tizim uni yaratuvchilar oldindan ko'ra olmaydigan tarzda harakat qilishi mumkin [3].

Shuningdek, sun'iy intellektga o'xshash tizimlar uni yaratuvchilar yoki operatorlardan mutlaqo mustaqil ishlashini hisobga oladigan bo'lsak, bu holat choralar va yuridik javobgarlik predmetini aniqlashni juda qiyinlashtiradi. Biroq sun'iy intellektni tartibga solishning ko'plab turlari mavjud, jumladan, amaldagi odatiy standartlarga asoslangan tartibga solish. Masalan, bunda so'z SI texnologiyalarini mualliflik huquqi yoki intellektual mulk obyektlari sifatida tartibga solish haqida bormoqda. Biroq SI texnologiyalarining ishlab chiquvchisi, egasi yoki egasi (foydalanuvchisi)ning irodasiga qarshi avtonom harakat qilish qobiliyatini hisobga olish kerak.

Amaldagi intellektual mulk (IM) qoidalarida bu haqda hech narsa deyilmagan. Shu munosabat bilan, avtonom harakatlarga qodir bo'lgan mulkning maxsus turini tartibga soluvchi qoidalar ishlab chiqish bir qancha qiyinchiliklarni keltirib chiqarmoqda [4]. Ba'zi xorijlik olimlar, sun'iy intellektga nisbatan hayvonlarga oid qoidalarini qo'llash takliflarini ilgari suradilar. Milliy qonunchilikda ushbu toifadagi mulkka egalik qilishning umumiy qoidalari qo'llaniladi (Fuqarolik kodeksining 93-moddasi). Shunday qilib, javobgarlik masalasi Fuqarolik kodeksining 1002-moddasiga to'g'ri keladi: Uy hayvoni tomonidan yetkazilgan zarar uchun uning egasi yoki hayvonning egaligi va foydalanishida umumiy asosda javobgar bo'lgan shaxs mas'ul hisoblanadi deb ko'rsatilgan. Bizning fikrimizcha, hayvonlarga oid qoidalarini qo'llash bo'yicha takliflar yuridik javobgarlikni belgilash nuqtayi nazaridan biroz cheklangan. Birinchidan, jinoyat qonuni doirasidagi normalarning o'xshashligi qoidalariga muvofiq robotlarga nisbatan hayvonlarning javobgarligi to'g'risidagi qonun hujjatlarini qo'llashning qabul qilinishi mumkin emas.

Ikkinchidan, bu qoidalar, birinchi navbatda, uy hayvonlariga nisbatan qo'llaniladi, ya'ni oddiy sharoitlarda ular egalariga yoki boshqalarga zarar yetkazmaydi. Shu sababli bugungi kunda yovvoyi hayvonlarni saqlash qoidalariga o'xshash qoidalarini qo'llash bo'yicha tavsiyalar berilmoqda, chunki bu qoidalar yanada qat'iydir [5].

XULOSA

Xulosa o'rnida shuni ta'kidlash aytishimiz joizki, huquqiy amaliyotda sun'iy intellektning kelajagi istiqbolli desak mubolag'a bo'lmaydi. Sun'iy intellekt texnologiyasi rivojlanishda davom etar ekan, uning qonuniy ish jarayonlariga integratsiyalashuvi chuqurlashadi va hujjatlarni avtomatlashtirish uchun yanada murakkab vositalarni taklif etadi.

Robotlashtirishni huquqiy tartibga solish hamda jamiyat xavfsizligi o'rtasidagi muvozanatni topish uchun dastavval biz bir qator muammolarni hal qilishimiz zarur.

Masalan, sun'iy intellekt ijtimoiy, iqtisodiy, siyosiy, texnologik, huquqiy, axloqiy va falsafiy sohalarida bir qator savollarni tug'diradi. Sun'iy intellekt bilan bog'liq noaniqliklar, imkoniyatlar va potentsial xavflarni bartaraf etish uchun ushbu sohalar o'rtasidagi munosabatlarni tushunish kerak.

Shuningdek, ushbu sohada ko'plab ilmiy va amaliy izlanishlarni davom ettirishimiz lozim.

REFERENCES

1. Lu Xinshe. The legal robot is here! «Fa Xiaotao» on-site Miaoshou lawyer shocked the audience // URL: <https://>
2. Ethics guidelines for trustworthy AI // European Commission: official site. 2019. 8 apr // <https://digital-strategy.ec.europa.eu/en/library/ethics-guidelinestrustworthy-ai> 4.07.2022).
3. The Mechanical Mind in History, Cambridge, MA: MIT Press: PP. 149-184
4. Морхат П. М. Правосубъектность искусственного интеллекта в сфере права интеллектуальной собственности: гражданско-правовые проблемы: дис. д-ра юрид. наук. М., 2018. 414 с.
5. P.Asaro. The Liability Problem for Autonomous Artificial Agents, P. 193